

Posudek na bakalářskou práci

Veronika Krausová: Náboženská společnost Svědkové Jehovovi. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií. Praha 2009. 69 stran + 5 stran přílohy

Vedoucí práce: doc. Ing. Karel Müller, CSc.

Oponent: Mgr. Markéta Vaňková

Veronika Krausová se rozhodla zpracovat ve své bakalářské práci téma navýsost obtížné – totiž popsat mechanismy získávání nových členů Svědků Jehovových, a to na základě dlouhodobého terénního výzkumu v jednom ze sborů této náboženské společnosti. Terénní výzkum je sám o sobě náročný, o to náročnější je pak v prostředí takto specifické náboženské skupiny. Hned na začátku svého posudku bych proto ráda uvedla, že tento i pro zkušeného badatele nelehký úkol zvládla Veronika Krausová se ctí.

V teoretické části představuje studentka historii a vnitřní strukturu tohoto náboženského hnutí od jeho počátků až po současnost, a to včetně situace v Čechách, a věnuje se stručně jeho náboženským idejím. Poté zdůvodňuje, proč se (zcela legitimně) rozhodla nepoužívat pro Náboženskou společnost Svědků Jehovových označení sekta, které vnímá spolu s D. Vojtíškem jako pejorativní, a proč upřednostňuje pojem „nové náboženské hnutí“, jehož význam v kapitole 2.2. zevrubně analyzuje. Následně představuje Giddensův koncept modernity, pojetí skupinové identity Z. Baumana a také konstruktivistickou teorii socializace a tvorby identity Bergera a Luckmanna; paralelně ukotvuje svůj výzkum v teorii hierarchie lidských potřeb A. Maslowa. Celkově tedy konceptualizuje mechanismy vstupování do zkoumané náboženské skupiny jako projev (post)moderní krize identity a současně potřeby uspokojení některých specifických lidských potřeb, jež nová náboženská hnutí nabízejí. Závěrem teoretické části je popis mechanismů získávání nových členů sektami, jehož autorem je psychiatr J. M. Abgrall, který autorka deklaruje spíše jako inspiraci než přímý zdroj pro svůj výzkum.

Jak je patrné, je teoretická část multidisciplinární. Veronice Krausové se podařilo teorie z různých oborů funkčně spojit ve smysluplný konceptuální rámec. Na druhou stranu ale s sebou nese tento přístup riziko jistého zjednodušení a rozmělnění, jemuž se autorce nepodařilo zcela vyhnout. Koncepty modernity i identity jsou podstatně složitější, než jak jsou představeny v textu práce, přinejmenším proměnlivost, situovanost a mnohvrstevnost identit v (post)moderně by jistě stála za zmínku. Výsledkem jsou pak místy dosti zjednodušující tvrzení, jako například „*To, že se náboženská společnost svědků Jehovových začala formovat právě v poslední třetině 19.století, tak jistě není náhoda, vypovídá to o vzniku nových specifických potřeb, které bylo potřeba určitým způsobem naplnit, a o vzniku problémů, které bylo potřeba řešit*“ (s. 24), z něhož plyne podcenění aktivní, tvořivé role jedinců (v tomto případě zakladatele hnutí) a přecenění dějinných a sociálních kontextů (vždyť různá „heretická“ hnutí vznikala od počátku křesťanství, a nová náboženská hnutí vznikají i dnes...). Rovněž mi není zcela jasný název kapitoly 2.1. *Církev, sekta nebo mystika* (s. 14) – neboť o mystice není v následujícím textu ani zmínka.

V empirické části se studentka nejprve věnuje metodologii svého výzkumu, kde především jasně formuluje výzkumný problém, techniky sběru a analýzy dat a poněkud méně přehledně již výběr vzorku, který nezdůvodňuje volbu konkrétní lokality a ani informátorů (s níž jsme seznámeni v práci později, teprve na s. 52). Velice pěkně je diskutována etika výzkumu; o etickém a

reflexivním přístupem Veroniky Krausové svědčí ostatně celá empirická část, která je transparentní a seznamuje čtenáře se všemi okolnostmi a průběhem výzkumu.

Část týkající se vlastního výzkumu obsahuje rozsáhlý a zdařilý popis všech pravidelných společných aktivit svědků, na nichž studentka v průběhu svého výzkumu participovala nebo o nich hovořila s informátory (nedělní shromáždění, sborové studium, teokratická škola, služební shromáždění, sjezd, kazatelská služba atd.). Popsán je i prostor setkávání či neverbální, neformální a formální komunikace svědků při vzájemných interakcích či při interakcích s lidmi, kteří do společenství nepatří, včetně představení svědky vydávaných tiskovin. Ačkoli je někdy deskripce možná až zbytečně podrobná, je právě velice pečlivá etnografie, prokazující autorčinu dle mého názoru nadstandardní schopnost citlivě pozorovat i detailně a přesně pozorované zaznamenávat, největší předností celé bakalářské práce. V tomto ohledu mohu říci, že Veronika Krausová vytěžila poznatky se svého dlouhodobého zúčastněného pozorování nadmíru přesvědčivě.

Ne tolik vydřená je však práce s rozhovory, které Veronika Krausová provedla a jimž se věnuje v páté kapitole (s. 52 – 64). Studentka realizovala osm rozhovorů se svědky (resp. 7 ženami a jedním mužem, tuto nerovnováhu ovšem v práci objasňuje), z nichž polovina byla vychovávána ve věřící rodině a polovina ke společenství přišla zvenčí v době svého dospívání či dospělosti. Již zde spatřuji problém – ačkoli studentka mohla doplnit rozhovory o znalosti ze zúčastněného pozorování, obávám se, že pro generalizaci o obecnějších pravidlech stávání se svědkem Jehovovým / vyrůstání ve svědka Jehovova v praktikující rodině je tento vzorek poněkud malý. Výsledky analýzy tak zhusta působí zjednodušujícím dojmem. Na s. 57 například čteme: „*U většiny lidí však jejich první setkání se svědky nevedlo k probuzení žádného zájmu, ba naopak*“ – koho se tento výrok týká? Většina ze čtyř žen, které poskytly rozhovor, jak by plynulo z kontextu tohoto tvrzení? Také některé podkapitoly (např. *Překážky* (s. 59 – 60), *Zisky* (s. 60 – 61) nebo *Reakce blízkých a předsudky* (s. 61 – 62)) sice poukazují na podstatné motivy životní změny lidí, kteří přestoupili na víru, nicméně tyto motivy by si zasloužily hlubší a detailnější analýzu, než jakou nám nabízí text. Více prostoru by mohlo být věnováno také analýze genderových vztahů, a rovněž detailnějšímu rozboru vlivů (pozitivních i negativních) rodiny (především partnerů) a blízkých lidí na případný vstup člověka mezi svědky a jeho setrvání ve společenství. Analýza rozhovorů působí poněkud plytce, navíc není navázána na konceptuální východiska, vyložená v teoretické části, což je o to větší škoda, že v Závěru práce k tomuto propojení dochází (to dle mého názoru ukazuje na fakt, že autorka byla schopná svůj terén v kontextu teoretických konceptů nahlížet) - bohužel však zbytečně stručně a zkratkovitě.

Shrnu-li výše uvedené, je předložená práce nadstandardní z hlediska kvality provedeního terénního výzkumu a etnografického popisu prostředí a aktivit zkoumaného společenství; rovněž transparentnost samotného výzkumu a pozice badatele v terénu považuji za hodnou ocenění. Teoretické zázemí výzkumu je kvalitní, ačkoli místy poněkud zjednodušující. Nejméně přesvědčivou součástí práce je analýza rozhovorů, která by potřebovala prohloubit, „dotáhnout“ a propojit s teoretickým rámcem.

Po formální stránce je práce v zásadě v pořádku, ač první dojem poněkud kazí chybně uvedený titul vedoucího práce (CSc.) na titulní straně. Práce má také poněkud zavádějící název, neboť jejím tématem je především popis mechanismů získávání nových svědků Jehovových, nikoli celkově tato náboženská společnost.

Studentce bych nicméně vytkla nejednotnost v psaní poznámek pod čarou (začínají někdy velkými, jindy malými písmeny, viz např. s. 8), případně občasné nestandardní odkazování v textu (např. s. 10 – „*Zápis z jednání 2006*“) či chybějící odkaz u citace (s. 46).

Práce je napsána čtivým jazykem, pravopisné chyby či překlepy se objevují v textu zřídka.

Otázka k obhajobě: na s. 61 autorka píše, že svědkové uvádějí jako největší zisky vstupu do společenství duchovního rázu – *jistota, naděje, smysl života, vztah s Bohem atd.* Jaký prostor mají v jejich výpovědích zisky, týkající se změny jejich sociálního života?

Práce tedy naplňuje všechny nároky kladené na bakalářskou práci a proto ji doporučuji k obhajobě, a to s hodnocením ***velmi dobře*** na horní hranici známky (lepší dvojka).

V Praze dne 12.8.2009

Markéta Vaňková